

Ucronies estatals: sobre els Estats que haurien pogut ser, i els que ja no ho són

Àngel M. Rodríguez Carreño

Una de les especificitats d'Europa, i tal vegada un dels fonaments del "miracle europeu" que permeté aquesta península asiàtica arribar a dominar el món, fou el sistema d'Estats progressivament armats militarment i comercial, i competitius entre sí.

Ens havíem acostumat en l'etern període de la Guerra Freda a considerar les fronteres estatals, especialment les europees, com a inamovibles. Fins i tot, es van mantenir en general les antigues demarcacions administratives colonials en arribar els territoris imperials europeus en Àfrica i en Àsia a la seva independència política.

Sabem, però, des dels trasvalsos de 1991 que això no és tan inevitable. I això ens porta a reflexionar sobre dos tipus d'Estats europeus: aquells que podien haver estat viables, i aquells que per llarg temps semblaven consolidats i finalment han desaparegut. Entre aquests últims, podem esmentar ràpidament Lituània-Polònia, Dinamarca-Noruega, la Unió Soviètica (1917/1922-1991), Iugoslàvia (1918-1991), i Txecoslovàquia (1918-1992).

Començant per França, l'actual "hexàgon", que determinades interpretacions d'història escolar fan remuntar a *nos ancêtres les gallois* ("els nostres avantpassats gals"), i que podria semblar establíssima i quasi pre-determinada en la seva actual extensió, no adquireix aquesta configuració fins la Revolució, en 1789, i encara variaria al llarg dels segles XIX i XX. Mai no va arribar a existir un Estat anomenat Occitània, o que inclogués les terres on es parlava la llengua d'oc, en la meitat sud de l'actual França. Però, això va ser una eventualitat en la plenitud de l'Edat Mitjana, al voltant de la casa de Tolosa, plena del refinament i de la cultura en llengua d'oc de la cort dels trobadors; allà, en la zona més romantitzada de les antigues Gàl·lies, en les terres de dret escrit romà (mentre que al nord predomina el dret oral, feudal, germànic); i amb la cohesió que sembla que proporcionava la religió càtara i les adhesions que suscitava. Tot plegat aquests elements podien haver conduït a un Estat independent. Aquest camí queda tallat en la croada anticàtara. De pas, aquesta croada va tallar també, en la batalla de Muret (1213), l'expansió de la Casa de Barcelona cap al nord. És curiós pensar que en comptes d'una corona d'Aragó expansionada cap al sud (vers Mallorca i València) i cap a l'est (Sicília, Nàpols...) podia haver hagut una Corona Catalano-Occitana!

Una altra ucronia possible hauria estat la

unió d'Anglaterra amb França, l'"Imperi Angeví", a partir de les pretensions de la Casa reial anglesa de governar també a França (Enric II Plantagenet i Elionor d'Aquitània), i que donarà lloc a la llarga Guerra dels Cent Anys.

A finals de l'Edat Mitjana, en el nord-est de França, es comença a configurar l'Estat de Borgonya, amb un enorme poder i riquesa, format per un reguitzell de territoris entre Flandes (per l'actual Bèlgica) i la frontera suïssa, que finalment no serà viable pel fracàs militar de Carles el Temerari. I malgrat tot, tenia un precedent en la Lotaríngia, vasta franja des dels Països Baixos fins al Nord d'Itàlia, resultat de la divisió de l'Imperi Carolingi en el Tractat de Verdun, de l'any 843. És sorprenent observar que el cor de l'actual Unió Europea, la zona més dinàmica, passa justament per aquí.

Contra la història teleològica, que pretén imposar com a inevitables i predeterminades en el fons de la història les situacions actuals, encara podem aportar un altre exemple, més proper a nosaltres. Hem rebut la descripció, altament ideologitzada, de l'existència d'Espanya des de l'antiguitat: la *Hispania* romana, que incloïa tota la Península Ibèrica ("*nos ancêtres les hispanos*"?). Al marge del "problema" de Portugal, aviat "independent", la interpretació usual fa iniciar Espanya a partir del matrimoni dels Reis Catòlics. De fet, és una mera unió dinàstica, que no d'institucions polítiques i econòmiques, la qual no arribarà fins 1705-1714 (i encara, no en el cas de Navarra). Ara bé, al marge de totes aquestes circumstàncies, podia haver passat que en la segona meitat del segle XV la unió dinàstica s'hagués efectuat entre Castella (Joana, filla d'Enric IV) i Portugal, si no haguesin fracassat les negociacions matrimonials i Joana no hagués estat vençuda per Isabel, que més endavant rebrà el títol de "magesat catòlica". Portugal i Castella, les dues monarquies més excèntriques o perifèriques d'Europa pel sud-oest i més ben localitzades a finals de l'Edat Mitjana per iniciar els Grans Descobriments Geogràfics (la costa d'Àfrica, el descobriment colombí d'Amèrica...). Què tal una Espanya formada per Castella i Portugal, i les seves colònies extracuropees?

A la vista d'aquestes ucronies o d'aquests Estats finalment abortats, hem de pensar que si la història no va estar tancada en el passat, tampoc ho està, evidentment, en el present. No tinc clar, en canvi, si nosaltres serem els agents de transformació, o només els pacients.